

УДК 338.22

**МЕТОДИКА ОЦІНКИ І ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

О.Ю. ЦАРУК

Вінницький національний технічний університет

Досліджено загальнотеоретичні та науково-методичні питання інтегральної оцінки та прогнозування соціально-економічного розвитку регіону, обґрунтовані основні положення та методи реалізації процедури соціальної експертизи

Важливою передумовою формування та ефективної реалізації державної регіональної соціально-економічної політики є всебічне вивчення стану регіону. При цьому досить важливо дотримуватися таких методичних принципів, які б забезпечували об'єктивне зіставлення отриманих оцінок. У роботі проведено системний аналіз індексних методів оцінки і прогнозування рівня соціально-економічного розвитку регіонів і встановлено, що найбільшою мірою відповідає принципам об'єктивності й достатності та найбільш адаптованим до національних умов і, перш за все, до умов національної статистичної бази є такий показник, як «інтегральний індекс людського розвитку», рекомендований ООН, Державним комітетом статистики України і Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України.

Об'єкти та методи досліджень

Питанням розробки методології та теорії державного управління і регулювання складними соціально-економічними системами присвятили свої праці відомі українські та зарубіжні вчені, де показана обмеженість ринкових механізмів вирішення фундаментальних стратегічних завдань суспільного соціально-економічного розвитку. Це обумовлює необхідність активізації наукових розробок з удосконалення державного управління соціально-економічним розвитком на основі діалектичного поєднання ринкових та адміністративних методів. Об'єктом дослідження є принципи, методи, інструменти та економічний механізм управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні. Теоретичною основою дослідження стали фундаментальні положення і принципи сучасної теорії управління складними соціально-економічними системами, теорії збалансованого територіального соціально-економічного розвитку, загальної теорії економічної ефективності, принципи економіко-математичного моделювання і прогнозування, принципи науковості, системності та комплексності. При дослідженні були представлені методи моделювання і прогнозування – при вдосконаленні принципів, методів та системи показників інтегральної оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіону; при обґрунтуванні економіко-математичної моделі та формалізації алгоритму процедури соціальної експертизи; при розробці економіко-математичної моделі дворівневої системи управління інвестиційною діяльністю в регіоні і вдосконаленні методів програмно-цілового управління регіональними інвестиційними проектами і програмами; при вдосконаленні міжбюджетних відносин.

Постановка завдання

В даному дослідженні вирішуються загальнотеоретичні та науково-методичні питання інтегральної оцінки та прогнозування соціально-економічного розвитку регіону; обґрунтовані основні положення та методи реалізації процедури соціальної експертизи.

Результати та їх обговорення

Розрахунок індексу заснований на таких основних принципах:

- системний аналіз проблеми, її структуризація та подання у вигляді ієрархії;
- кількісна оцінка пріоритетів ієрархії, що дає можливість визначити питомий вплив кожної з її структурних компонентів на загальний результат;
- формування бази даних фактичного стану розвитку структурних компонентів ієрархії щодо конкретного об'єкта дослідження.

У структурі інтегрального індексу людського розвитку нами пропонується виділити дев'ять груп показників, кожна з яких характеризує один з аспектів досягнутого рівня і тенденцій розвитку потенціалу населення регіону та, з відповідною вагою, враховується в інтегральному індексі: демографічний розвиток; розвиток ринку праці; матеріальний добробут населення; умови життя населення; рівень освіти населення; стан охорони здоров'я; соціальне середовище; екологічна ситуація; фінансування людського розвитку.

Розрахунки інтегральних показників I_{ij} , які характеризують окремі аспекти людського розвитку, пропонується здійснювати за формулою:

$$I_{ij} = \sum_k^{n=27} Y_{ik} W_{ik}, \quad (1)$$

де Y_{ik} – нормований i -й показник людського розвитку в j -му регіоні;

W_{ik} – вага, з якою i -й показник враховується при розрахунку інтегрального показника.

Індекс регіонального людського розвитку I_j розраховується, виходячи з інтегральних показників окремих його складових (табл. 2) I_{ij} , за формулою:

$$I_j = \sum_{i=1}^{l=9} I_{ij} W_{ij}, \quad (2)$$

де W_{ij} – вага, з якою i -й показник враховується при розрахунку складових показника регіонального людського розвитку.

На основі узагальнення існуючих методичних підходів у роботі запропонований такий алгоритм оцінки соціально-економічного розвитку регіонів :

- формування сукупності показників соціально-економічного розвитку певної регіональної системи, їх обґрунтування щодо мети оцінки різних напрямків соціально-економічного розвитку регіонів;
- аналіз коректності обраного масиву статистичних даних, приведення їх у порівнянний вигляд;
- вибір методу обробки масиву статистичних даних для подальшого формування комплексу ознак, які б достатньо повно характеризували класифіковані групи за напрямками регіонального розвитку;
- вибір і обґрунтування методу «згортання» окремих показників у формулу розрахунку інтегрального індексу соціально-економічного розвитку регіонів;
- обчислення інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, проведення типології регіонів;
- узагальнення отриманих результатів для наступної розробки заходів реалізації державної регіональної соціально-економічної політики [1].

Подальший розвиток у роботі отримали теоретичні й науково-методичні підходи до прогнозування найважливіших показників соціально-економічного розвитку регіонів. Загальноприйняті розділи нами пропонується доповнити прогнозними оцінками соціальних, ресурсних, суспільних та особистих потреб. Саме прогнозування цих показників дозволяє визначити необхідні і достатні обсяги фінансово-ресурсного забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, визначити напрями вдосконалення міжбюджетних трансфертних відносин.

Показники соціального розвитку регіону в роботі пропонується розділити на три групи: показники населення, у тому числі трудових ресурсів регіону; показники, що характеризують рівень життя населення регіону; показники, що характеризують рівень розвитку соціальної сфери. Показники цих груп взаємопов'язані. Разом з тим методичні підходи до їх прогнозування мають певні відмінності. Прогнозування показників, що належать до першої групи, може успішно здійснюватися на основі статистичних методів. Процедура прогнозування показників другої групи фактично перетворюється на процедуру «конструювання». Показники третьої групи визначаються рівнем розвитку економіки і державною бюджетною політикою. Основою їх прогнозування є нормативний метод [2].

До логічної послідовності процедур оцінки і прогнозування пропонується включити процедуру соціальної експертизи, завданням якої є дослідження впливу управлінських рішень на параметри, що визначають рівень соціально-економічного розвитку регіону. Слід зазначити, що в сучасній економічній літературі проблематика соціальної експертизи практично не досліджується. При формуванні принципів і методів соціальної експертизи ми спиралися на основні положення теорії активних систем. Передбачалося, що стан деякої соціально-економічної системи описується змінною y , що належить припустимій множині A . Стан системи в розглянутий момент часу залежить від керуючих впливів $\eta \in U$: $y = G(\eta)$. Передбачається, що на множині $U \times A$ заданий функціонал $\Phi(\eta, y)$, який визначає ефективність функціонування системи (з погляду керуючого органа). Величина $K(\eta) = \Phi(\eta, G(\eta))$ визначає ефективність управління $\eta \in U$. Завдання керуючого органа полягає у виборі такого управлінського рішення, яке максимізувало б значення його ефективності $K(\eta) \rightarrow \max_{\eta \in U}$ за умови, що відомо реакцію $G(\eta)$ системи на керуючі впливи.

Соціальна експертиза як безперервний процес передбачає її інституціональне забезпечення. Як можливі розглядаються два базових варіанти створення інституціональної інфраструктури соціальної експертизи. Перший передбачає створення спеціального органа, наприклад, у вигляді Національного агентства соціальної експертизи, яке функціонуватиме на кшталт Рахункової палати. Основною перевагою даного варіанта є незалежність такого органа від поточної кон'юнктури та органів законодавчої і виконавчої влади. Другий виходить із можливості використання існуючих інституціональних структур, які мають досвід виконання експертних робіт, наприклад, до Національної академії наук України [3].

Апробація запропонованої процедури соціальної експертизи на прикладі оцінки соціальної ефективності політики зайнятості дозволить одержати ряд принципово значимих результатів, що підтверджують необхідність урахування соціально-економічних особливостей регіонів у соціальній політиці.

Висновки

На підставі викладених результатів дослідження слід констатувати, що інтегральна оцінка та прогнозування рівня соціально-економічного розвитку регіону є необхідною передумовою

вдосконалення міжбюджетних відносин, формування ефективного механізму вирівнювання соціального розвитку. При цьому процедура соціальної експертизи нормативно-правових актів і управлінських рішень розглядається як необхідна передумова забезпечення збалансованості між суспільними очікуваннями і об'єктивними ресурсними можливостями їх забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соколов М.О. Напрямки удосконалення регіональної економічної політики України. Коммунальное хозяйство городов. Серия «Экономические науки». – К.: –2008. – С.8–14 .
2. Соколов М.О. Вдосконалення управління регіональним соціально-економічним розвитком в умовах транзитивної економіки . Автореф. докт. дис. – Харків, –2006.
3. Коноплина Ю.С. Социально-экономическая трансформация как основа обеспечения рационального природопользования и устойчивого развития при переходе к информационному обществу. – Донецьк.: – ДонНУ. –2001. – с. 22–25.